

absynt
prokletí / reportéři

Misha Glenny

Nemesis

Drogová bitva o Rio

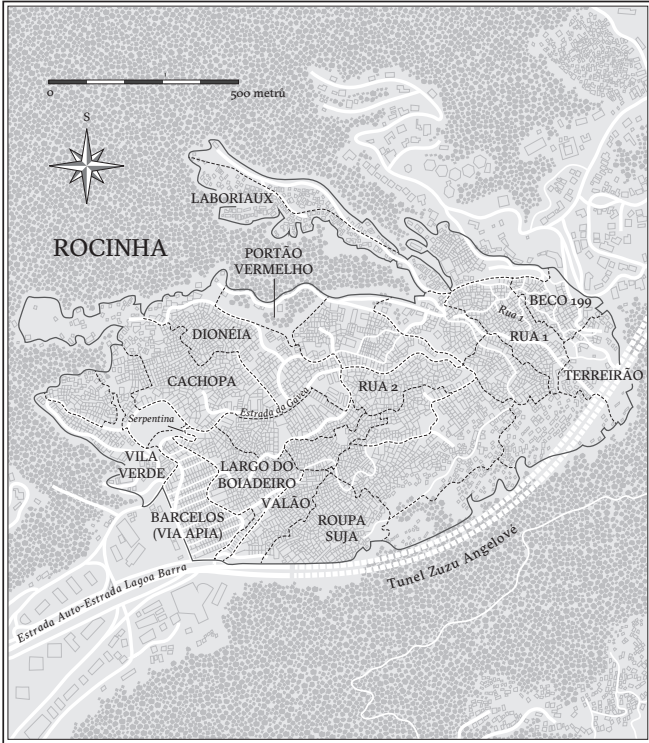
„Před kokainovou epidemií
se zde lidé v nijak velkých
nočtech nezahýjeli.“

absynt

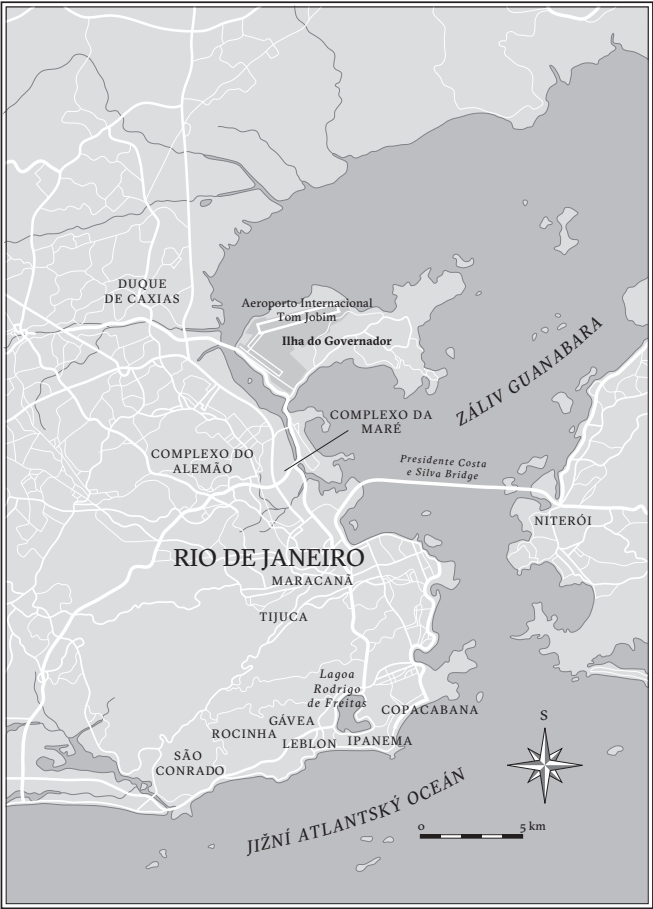
Misha
Glenny
Nemesis.
Drogová
bitva o Rio

Přeložil Petr Holčák

Prokletí reportéři
Absynt 2020

Brazílie je nádherná země, drží ale světový rekord v té nejošklivější disciplíně. Jsme mistry světa ve vraždách a zabíjení. Každý desátý zabítý člověk na světě je Brazilec. Znamená to, že každý rok zde násilnou smrtí zemře přes 56 000 lidí. Většinu z obětí tvoří mladí černoši, kteří obvykle umírají na následky poranění střelnou zbraní. Brazílie je rovněž jedním z největších spotřebitelů drog na světě a válka proti drogám zde má zvláště bolestivé důsledky. Je s ní spojeno kolem 50 procent případů zabití na brazilských ulicích.

Ilona Szabó de Carvalhová, Instituto Igarapé, TED Talk, říjen 2014,
Rio de Janeiro

Copyright © 2015 by Misha Glenny

All rights reserved

Cover Art © Pavlína Morháčová

Translation © Petr Holčák

ISBN 978-80-8203-207-2

Předmluva

Přijet poprvé do města Campo Grande byl zvláštní zážitek. Metropole spolkového státu Mato Grosso do Sul leží zhruba 400 kilometrů východně od oblasti, kde se stýká Brazílie s Paraguayí a Bolívií. Je také zhruba stejně daleko na jih od Pantanalu, největšího tropického mokřadu na světě. Můj první dojem byl ten, že to tady jako v Brazílii vůbec nevypadá.

Campo Grande je staré jen něco přes jedno století, takže bylo postaveno na šachovnicovém půdorysu a jeho široké bulváry a příčné ulice lemují hustá stromová. Ohromilo mě, kolik obchodů tady má rozlehlé a dlouhé výklady. Řezníci v nich mohou vystavovat doslova celé jateční trupy dobytka. Prodejna firmy John Deere předvádí ve výkladu vedle sebe celou řadu různých traktorů. Vypadá to tady spíše jako na texaském venkově v 60. letech minulého století než jako ve smyslném Riu de Janeiru nebo pracovitém São Paulu.

Na přesně stanovených hranicích města prostorné budovy náhle končí a do dále se začíná prostírat půda červená tak výrazně, jako by byla záměrně obarvená. Díky nápadnému kontrastu rumělkové půdy se sytou zelení vegetace to tady vypadá jako v animované pohádkové krajině.

Právě tam, kde se všechno kolem noří do červené a zelené, jsem z městského okruhu zahrnul na neznačenou odbočku. Než jsem polní cestou dojel k bráně z drátěného pletiva, musel jsem se vyhnout několika sudům od nafty. Odsud už bylo zřetelně vidět, že stojím před federální věznicí s maximální ostrahou. Do očí mě okamžitě udeřil strohý a moderní design

jejích zdí a strážních věží. Budovy byly natřeny nevtíravou pastelovou zelenou a žlutou barvou.

Když se přede mnou automaticky otevřela první brána, musel jsem překonat ještě jednu překážku – protitankové zátarasy. Brazílie má barvitou tradici hromadných útěků z vězení a Campo Grande nechtělo nic ponechat náhodě. Věznice je jedním ze čtyř zvláštních nápravných zařízení v Brazílii, která byla postavena pro nejnebezpečnější zločince. Campo Grande ničím nepřipomíná proslulejší brazilská města a ani tato věznice se nepodobá většině jiných brazilských vězení.

To dávali najevo i vězeňští dozorcí, kteří ke mně byli bez výjimky vlídní a zdvořilí. Někteří mluvili docela dobře anglicky, což je v brazilském vnitrozemí neobvyklé. V mezích své profese dělali všechno pro to, aby mi vyšli vstříc.

Nebyl zde znát žádný nepořádek, přeplněnost ani latentní násilí, což jsou typické rysy většiny zařízení spadajících do brazilského vězeňského systému. Ve věznici Campo Grande vládla atmosféra pořádku a předvídatelnosti. Pro vězně není takový režim snadný, nejsou však žádné zprávy o tom, že by se zde porušovala lidská práva, ani odsud nepřicházejí stížnosti na svévolné násilí. Ani jediný vězeň ve čtyřech takovýchto zvláštních nápravných zařízeních v zemi se nestal terčem vražedného útoku ze strany jiných trestanců a žádná z těchto věznic ještě nezaznamenala jediný úspěšný útěk. Pro většinu ostatních brazilských věznic to je přitom něco běžného.

Hlavním důvodem pro neobvykle kvalitní správu této věznice je nechvalná proslulost jejích vězňů. Známí bankovní lupiči a šéfové drogových kartelů po uvěznění v minulosti ve svých nezákonných aktivitách vesele pokračovali i ze svých cel. V zařízeních spravovaných provinciemi a městy je běžnou praxí uplácet špatně placené dozorce, aby přivírali oči nad propašovanými mobilními telefony, drogami, videoherními konzolami a televizory nebo i ženami za účelem sexuálních služeb.

Vedle dopisů, které jsou přísně monitorovány, mohou vězni v Campu Grande posílat vzkazy do vnějšího světa jen prostřednictvím svých advokátů nebo těch rodinných příslušníků, kteří mají povoleno je navštěvovat. Pokračovat ve zločinných aktivitách je v takové situaci těžký úkol i pro ty nejlépe organizované zločince.

Když jsem si do skříňky uložil osobní věci, prošel jsem sérií bezpečnostních prohlídek a biometrických kontrol. Mohl jsem si ponechat hodinky, brýle a na zvláštní soudní povolení i digitální diktafon, ale už vůbec nic dalšího. Dozorci tyto věci několikrát zkontrolovali a až pak mě dva federální zřízenci zavedli do obdélníkové místnosti velké tři krát šest metrů.

Nalevo stál stůl s počítačem a videokamerou. Na stěně napravo se skvěl velký nápis Federální vězeňská služba. Místnost využívali vězni k audiovizuálnímu spojení s místem jejich soudního přelíčení – ať se konalo v Riu de Janeiru, São Paulu, Manausu nebo Recife.

Naproti mně seděl muž, za nímž jsem sem přišel – Antônio Francisco Bonfim Lopes. Do svého zatčení v listopadu 2011 to byl nejhledanější člověk v Riu de Janeiru, ne-li v celé Brazílii. Země ho však neznala pod jeho pravým jménem, ale pod přezdívkou Nem, popřípadě pod její celou verzí v brazilské portugalštině, O Nem da Rocinha – Nem z Rocinhy.

Poprvé jsem o Nemovi slyšel v roce 2007 při jedné ze svých návštěv Rocinhy, největšího slumu v Brazílii a možná i v celé Jižní Americe. Po celém Riu je téměř tisícovka podobných míst, Rocinha je ale unikátní v tom, že leží přímo uprostřed mezi třemi nejbohatšími čtvrtěmi města. Když jsem tam byl poprvé, už se z ní stala oblíbená turistická destinace. Návštěvníci mohli jet minibusem po hlavní ulici Estrada da Gávea a udělat si zastávku s pohledem na vedle sebe těsně naměstnané a pestře zbarvené krabice, v nichž žije kolem 100 000 lidí. Po rychlé obhlídce mimoškolního

dětského kroužku organizovaného místní neziskovkou si turisté mohou zakoupit naivisticky malované obrázky, aby aspoň trochu podpořili bezúspěšnou ekonomiku čtvrti.

Jeden z mých průvodců mi tehdy vysvětloval, že Rocinhu řídí muž, jemuž se říká Nem. Naprosto upřímně mi řekl, že právě tento šéf místního drogového kartelu „je tím, kdo zde v Rocinze udržuje klid a pořádek“.

O čtyři roky později se mi Nem připomněl, když se objevila zpráva, že byl krátce po půlnoci několik kilometrů od Rocinhy za dramatických okolností zatčen. Začal jsem trochu pátrat a překvapilo mě, když jsem zjistil, že před svým zatčením poskytl brazilským novinářům několik rozhovorů. Média ho často líčila jako nemilosrdného zabijáka, který prodejem drog ničil životy řady mladých lidí. Rozhovory s ním ale naznačovaly něco diametrálně odlišného. Nem odpovídal promyšleně a dával najevo, že velmi dobře chápe politický a sociální význam role, kterou hraje jako faktický prezident, premiér a nejmocnější podnikatel středně velkého města.

V zimě 2012 jsem mu proto do vězení napsal dopis, v němž jsem se mu představil a požádal o možnost ho navštívit. O osm měsíců později jsem už byl ve věznici Campo Grande a přede mnou seděl Nem, veřejný nepřítel číslo 1. Pravidla věznice mi samozřejmě zakazovala jakýkoli fyzický kontakt s ním, včetně podání ruky. Náš první pozdrav byl proto trochu škrobený.

Na sobě měl Nem předepsané vězeňské oblečení – modré tričko a bavlněné kalhoty. Když vstal, aby ho mohli odvést do místnosti, kde spolu budeme mluvit, viděl jsem, že je hubený a vysoký možná až 190 centimetrů. Měl snědou pleť, výraznou úzkou tvář a lehký předkus. Vlasy měl nakrátko ostříhané, takže nezůstala žádná stopa po kudrnách, které byly tak nápadné na jeho dvou nejznámějších fotografiích kolujících na internetu. Nejpoutavější na něm byly jeho uhlově černé oči – tak tmavé, jako by mu splynuly duhovky se

zornicemi. Bylo okamžitě jasné, že právě oči byly základním zřídlem jeho fyzického charismatu: mohl se jimi dostat do vašeho nitra, vy jste z nich ale nic vyčíst nemohli.

Vždy mě oslovoval uctivým titulem *o senhor*, „pane“. Jelikož jsem ještě nebyl příliš dobře obeznámen se všemi jemnostmi portugalského, oslovoval jsem ho prostě Antônio.

Během našeho rozhovoru mi v jednu chvíli upadlo na zem pero. Když jsem se pro něj sehnul, viděl jsem, že má nohy připoutány k ocelovému stolu, který byl sám přišroubován k podlaze. Odmítl také šálek kávy nebo sklenici vody, protože to by musel zvednout ruce nad stůl a ukázat svá pouta (při dalších schůzkách se mnou už mu je sundávali). Vypadal, že ho ta situace ponižuje.

Byl nicméně naprosto svolný s tím, že se mnou bude mluvit o svém životě, jak osobním, tak „profesním“. Byl tehdy vlastně ve vyšetřovací vazbě, takže určitá témata podrobněji rozebírat nemohl, protože souvisela s pokračujícím vyšetřováním a připravovaným soudním líčením.

Během následujících dvou let jsem byl za ním celkem desetkrát. První dvě schůzky trvaly dvě hodiny, další se protáhly na tři. Dělat rozhovor s vězněm ve věznici je vždy bizarní, setkání s ním byla ale obzvláště neobvyklá. Navázal jsem s Antôniiem silný vztah – i přes nanejvýš abnormální okolnosti a zčásti možná i díky nim. Postupně jsme začali rozmlouvat o hluboce osobních až intimních věcech, někdy takových, o nichž by možná nedebatoval ani se svou rodinou. Mluvili jsme o drogách, o násilí, o roli vůdce, o víře, rodině a o přežití v nepřátelském světě.

Následující stránky podávají Nemův příběh. Mé vyprávění se zakládá na jeho svědectví, přirozeně jsem se však neopíral pouze o jeho vlastní verzi. Mluvil jsem se členy jeho rodiny, s jeho přáteli i nepřáteli, s policisty, kteří ho vyšetřovali, s politiky, kteří s ním vyjednávali, novináři, kteří o něm psali, a právníky, kteří ho zastupovali. Domnívám se,

že jeho příběh odráží mnohé z charakteru současné Brazílie – to dobré i to špatné. Také nám ale ukazuje, jak muži a ženy dokážou přežít, dokonce úspěšně, i v těch nejnepríznivějších podmínkách. Jak se vypořádávají s tenkou linií oddělující život od smrti.

Prolog

Zatčení I

9.–10. LISTOPADU 2011

Z hustého porostu Atlantického lesa se vynořila velká tmavá Toyota Corolla a pomalu stoupala do kopce nad Riem. Elegantní luxusní vůz patřil nejspíše vládě nebo nějaké velké společnosti. Ve slumu Rocinha to byl ale vzácný úkaz. Staré kraknsy zralé do šrotu – to ano. Roje mototaxíků – bezpochyby. Nemotorné autobusy, které v úzkých vlásenkách popírají zákony fyziky – jistě. Ale hrozivě nablýskaná manažerská auta s nízkým podvozkem a velkými koly? Ta sem nepatří. V Rocinze něco tak nezvyklého potichu zkoumají tisíce očí.

Auto brzy dospělo do nejvyššího bodu Estrady da Gávea, silnice, která Rocinhu pŕlÍ odshora až dolŕ. Z tohoto místa lze pozorovat, jak se blikající svĕtla chudinské ětvrti táhnou až dolŕ k Atlantskému oceánu. Byla noc a tŕi muŕi v autĕ mohli snadno rozlišit Kopce, jak se riodejaneirským slumŕm říká, od Asfaltu, což je souhrnná přezdívká středostavovských obytných ětvrtí. Slumy jsou osvíceny zřetelnĕ ménĕ. Hustĕ propletence nelegálního a legálního vedení, které dovádí elektrický proud do tĕchto ŕřednĕ neuznávaných osídlení, dodávají nižší napĕtí než standardní síť, které obsluhují Asfalt.

Po překroĕení vrcholu kopce ěerný vůz pomalu sjel kolem Nove Nove (99), poslední autobusové zastávky ve slumu, kde silnice ostře zahýbá doleva. Byl veĕer 9. listopadu 2011, kolem 22:35.